

ANTHROPOSOFICKÉ VŮDČÍ MYŠLENKY

PRVNÍ ROZPRAVA: PŘED BRANAMI DUŠE UVĚDOMUJÍCÍ. JAK MICHAEL PŘIPRAVUJE SVÉ POSLÁNÍ NA ZEMI NADZEMSKÝM VÍTĚZTVÍM NAD LUCIFEREM

Rudolf Steiner

Zásah Michaelův do vývoje světa a lidstva se objeví ve zvláštním světle, sledujeme-li duchovní dějiny těch století, která mu předcházela.

Na počátku patnáctého století leží bod, kdy začíná epocha duše uvědomující.

Před touto dobou se udála úplná proměna v duchovním životě lidstva. Dá se sledovat, jak předtím ještě všude proniká do lidského nazírání imaginace. Jednotlivé osobnosti ovšem nacházely už dříve v duševním životě přístup k pouhým „pojům“; ale ve všeobecném duševním rozpoložení většiny lidí se v té době prostupují imaginace s představami pocházejícími z ryze fyzického světa. Tak se to má s představami o dění v přírodě, ale má se to tak i s představami o dějinném vývoji.

Co v tomto směru nachází duchové pozorování, je plně potvrzováno vnějšími svědectvími. Na některá z nich poukážeme.

To, co si lidé v předchozích stoletích představovali a co promlouvali o dějinných událostech, se právě v době před nástupem věku vědomí mnohdy zaznamenávalo písemně. A tak se nám z té doby zachovaly „pověsti“ a vyprávění jim podobná, podávající věrný obraz toho, jak si dříve lidé představovali „dějiny“.

Krásným příkladem toho je vyprávění o „dobrém Gerhardovi“, zachované v básni Rudolfa z Emsu, který žil v první polovině třináctého století. „Dobrý Gerhard“ je bohatý kupec v Kolíně. Podnikne obchodní cestu do Ruska, Litvy a Pruska, aby nakoupil sobolí kožešiny. Potom se odebere do Damašku a do Ninive, aby tam získal hedvábné látky a podobně.

Na cestě domů ho bouře zažene do cizí země. Tam se seznámí s mužem, jenž drží v zajetí anglické rytíře a také snoubenku anglického krále. Gerhard obětuje všechno, co získal na své cestě, a vykoupí tím zajatce. Ty pobere na svou loď a plaví se k domovu. Když lodi doplují až tam, kde se dělí cesty k domovu Gerhardovu a do Anglie, propustí Gerhard zajaté muže do jejich vlasti; snoubenku královu ponechává u sebe v naději, že její ženich, král Vilém, pro ni přijede, jakmile se dozví o jejím vysvobození a o místě jejího pobytu. Králově nevěstě a jejím družkám, jež ji doprovázejí, se v domě Gerhardově dostává myslitelně nejlepší péče. Žije u svého vysvoboditele ze zajetí jako vřele milovaná dcera. Uplyne delší doba, aniž se objeví král, aby si ji odvezl. Tehdy se Gerhard rozhodne, aby zajistil své schovance budoucnost, že ji provdá za svého syna. Dá se totiž předpokládat, že Vilém je mrtev. Už probíhá svatební slavnost pro Gerhardova syna, když se na ní objeví jako neznámý poutník - Vilém. Bloudil dlouho světem, aby vyhledal svou snoubenku. Když se Gerhardův syn nezištně vzdá své nevěsty, je navrácena králi. Nějaký čas ještě oba zůstávají u Gerharda; potom Gerhard vypraví loď, aby je dopravil do Anglie. Když někdejší zajatci, kteří

mezitím nabyli znovu svých hodností, mají možnost pozdravit v Anglii Gerharda, chtějí nejprve za krále zvolit *jeho*. On jim však odpovídá, že jim přiváží jejich právoplatné královské manžele. I oni totiž pokládali Viléma za mrtvého a chtěli zvolit jiného krále pro svou zemi, v níž se už během Vilémova bloudění rozhostil chaos. - Kupec z Kolína odmítne všechny pocty i nabízené bohatství a vrací se do Kolína, aby tam nadále žil jako onen prostý kupec, jímž byl předtím. - Příběh je zarámován tím způsobem, že saský císař Otto I. se vydá na cestu do Kolína, aby poznal „dobrého Gerharda“. Neboť mocný císař podlehl pokušení, že počítá s „pozemskou odměnou“ za mnohé, co vykonal. Tím, že se seznámí s Gerhardem, dostává se mu příklad, jenž mu dá pocítit, jak prostý muž může vykonat nesmírně mnoho dobrého - obětování veškerého získaného zboží, aby vysvobodil zajatce; navrácení synovy nevěsty Vilémovi; potom všechno, co zařídil, aby Viléma zase dopravil do Anglie a tak dále -, aniž by si za to žádal jakoukoli pozemskou odměnu, nýbrž jakoukoliv odměnu očekával jedině z rukou Božích. Lid toho muže nazývá „dobrý Gerhard“; císař cítí, že tím, že se seznámil s Gerhardovým smýšlením, dostává mocný nábožensko- -morální podnět.

Načrtl jsem tady v hrubých rysech toto vyprávění, abych nevyvozoval důsledky z něčeho málo známého, na co bych poukázal jenom jmény. Toto vyprávění ukazuje z jedné stránky docela zřetelně duševní rozpoložení onoho období ve vývoji lidstva před nástupem duše uvědomující.

Kdo totiž dá na sebe zapůsobit tomu vyprávění, jak je podává Rudolf z Emsu, pocítí, jak velice se změnilo prožívání pozemského světa od doby, kdy žil císař Otto (v desátém století).

Všimněme si, jak se ve věku duše uvědomující svět před duševním pohledem člověka jaksi „rozjasnil“ pro veškeré chápání fyzického bytí a fyzického vývoje. Gerhard pluje se svými loďmi jakoby v mlze. Zná vřdycky jenom ten kousek světa, s nímž se chce spojit. V Kolíně se nelze dozvědět nic o tom, co se děje v Anglii; a léta je třeba hledat člověka žijícího v Kolíně. Se životem a majetkem někoho toho druhu, jako je ten, k němuž bouře zažene Gerharda na zpáteční cestě, je možné se seznámit teprve tehdy, když osud člověka dovede přímo na příslušné místo. K tomu, jak dnes prohlédáme poměry ve světě, se má tehdejší vědomí o světě jako pohled na daleký sluncem ozářený kraj k tápavému pohybu v husté mlze.

S tím, co dnešní doba uznává za „dějinné“ skutečnosti, nemá to, co se vypráví o „dobrém Gerhardovi“, nic společného. O to víc ale tlumočí citové rozpoložení a celkovou duchovní situaci onoho období. Tyto skutečnosti, nikoli jednotlivé události fyzického světa jsou zachyceny v imaginacích.

V takovémto způsobu podání se zračí, jak se v té době člověk jako bytost živá a činná necítí jenom jako článek v řetězci událostí fyzického světa, ale jak cítí, že do jeho pozemského života zasahují svou působností nadsmyslové, duchové bytosti a že jeho vlastní vůle s nimi souvisí.

Vyprávění o „dobrém Gerhardovi“ ukazuje, jak šerosvit, který v prohledání fyzického světa předcházal před věkem duše uvědomující, ještě zaměřoval pohled ke zření duchového světa.

Pohled se nešířil *do dálav* fyzického bytí, o to více pronikal *do hlubin* bytí duchového.

Jenomže tak, jako kdysi ukazovalo v lidstvu duchový svět někdejší šerosvitné (snové) jasozření, tak k tomu už nebylo v onom charakterizovaném období. Byly tu imaginace; ale vynořovaly se v lidské duši, jejíž přístup k chápání světa už směřoval silně k tvorbě myšlenek. To způsobovalo, že lidé nevěděli, v jakém poměru je svět zjevující se imaginacemi ke světu fyzického bytí. Proto se těm z nich, kteří se už důtklivěji přikláněli k chápání světa pomocí myšlenek, jevily imaginace jako cosi libovolně „vybájeného“, co nemá nic společného se skutečností.

Zaniklo už vědomí, že imaginací člověk nahlíží do světa, do něhož je zasazen úplně jinou částí své bytosti než do fyzického světa. Tak stály oba světy v onom básnickém podání vedle sebe; a oba měly díky způsobu vyprávění takový ráz, že budily dojem, že duchové události zachycené ve vyprávění se odehrávaly právě tak vnímatelně mezi fyzickými, jako jsou vnímatelně ony fyzické.

K tomu přistupovalo, že v mnoha těchto vyprávěních byly fyzické události dokonale zpřeházeny. Osoby, jejichž životy byly od sebe vzdáleny o celá staletí, v nich vystupují jako současníci; události jsou zasazovány na nesprávné místo nebo do nesprávných časových souvislostí.

Skutečnosti fyzického světa se pohledu lidské duše jeví tak, jak lze nahlížet pouze skutečnosti duchové, pro něž čas a prostor mají jiný význam než pro svět fyzický; tento svět je líčen v imaginacích namísto v myšlenkách; zato je duchový svět vetkáván do vyprávění takovým způsobem, jako by nešlo o odlišný druh existence, ale o pokračování fyzických skutečností. Chápání dějin, které se drží jenom fyzických dat, má za to, že lidé tehdy přejímali staré imaginace z Orientu, z Řecka a podobně a spřádali je básnicky s dějepisnými látkami, jaké v té době lidé zaměstnávaly. Spisy takového Isidora ze Sevilly ze sedmého století byly také přímo jakousi sbírkou „motivů ze starých pověstí“.

To je ovšem vnějškový pohled na věc. Má význam leda pro někoho, kdo nemá smysl pro ono rozpoložení lidské duše, které si bylo ještě vědomo, že jeho existence je bezprostředně napojena na duchový svět, a které doposud cítilo, že by se toto vědění mělo vyjadřovat prostřednictvím imaginací. Jestliže pak básník použije namísto vlastní imaginace imaginaci historicky tradovanou, do které se vžil, není to nic podstatného. To spočívá v tom, že duše je zaměřena k duchovému světu, takže pro její pohled jsou i její vlastní činnost i přírodní dění začleněny do tohoto světa.

Nicméně se ve způsobu vyprávění v oné době před nástupem věku vědomí dá postřehnout jisté poblouzení.

V tomto poblouzení spatřuje objektivní duchovědné pozorování působnost luciferské moci.

Co duši v té době pudí, aby do obsahu svých zážitků přijímala imaginace, to neodpovídá schopnostem, jaké - díky snovému jasnozření - měla v dávné minulosti, nýbrž spíše schopnostem, jaké měla k dispozici v osmém až čtrnáctém století našeho letopočtu. Tyto schopnosti ji už pudily spíše k myšlenkovému chápání smyslově vnímaných skutečností. Oba tyto druhy schopností se v oné přechodné době vyskytují vedle sebe. Duše je zasazena mezi starou orientaci, zaměřenou k duchovému světu a vnímající svět fyzický jenom jako v mlze, a novou orientaci, zaměřenou k fyzickému dění, v níž duchový pohled bledne.

Do této kolísavé rovnováhy lidské duše zasahuje svým vlivem luciferská mocnost. Chtěla by zamezit, aby se člověk plně orientoval ve fyzickém světě. Chtěla by ho v jeho vědomí udržet v duchových oblastech, které mu byly přiměřené v dávné minulosti. Nechtěla by, aby se do jeho snově - imaginativního nazírání na svět vléval živel ryze myšlenkový, zaměřený na chápání fyzického. Je sice s to odvracet jeho nazírací schopnost nesprávným způsobem od spojení s fyzickým světem. Ale nemůže už umožnit správný způsob prožívání starých imaginací. Tak ho nechává dumat snově v imaginacích, aniž by ho mohla cele zasadit duševně do světa, v němž imaginace mají plnou platnost.

V době nástupu věku vědomí působí Lucifer tak, že zasazuje člověka do nadsmyslové oblasti hraničící přímo s oblastí fyzickou, ale zasazuje jej tam způsobem, který mu neodpovídá. Názorně to můžeme sledovat v „pověsti“ o „vévodovi Arnoštovi“, která patřila ve středověku k nejoblíbenějším a kterou si lidé v dalekém okruhu všude vyprávěli.

Vévoda Arnošt se dostává do rozporu s císařem, který ho chce protiprávně zničit válkou. Vévoda cítí nutnost uniknout tomuto nemožnému poměru k hlavě říše tím, že se účastní křížáckého tažení do Orientu. V zážitcích, jimiž nyní prochází, než ho jeho cesta dovede k cíli, se spřádá dohromady naznačeným způsobem „mytický“ fyzický s duchovně. Vévoda se dostává na své pouti například k národu, u něhož hlava má ptačí - jeřábí - podobu; jeho lodi jsou zahánány k „Magnetové hoře“, jejíž přitažlivost působí, že lidé, kteří se dostanou do její blízkosti, se už

nemohou navrátit a musí bídne zahynout. Vévoda Arnošt se vyprostí se svou družinou tím způsobem, že se zašijí do kůže a nechají se od kondorů, kteří mají ve zvyku odnášet si trosečníky z této hory jako kořist, vynést na jinou horu, odkud potom uniknou, když si v nepřítomnosti kondorů proříznou kůže. Další putování ho pak dovede k národu s tak dlouhýma ušima, že si jimi lidé mohou zahalit celé tělo jako šatem; k jinému národu s tak velkýma nohama, že se tam lidé mohou za deště položit na zem a nohy rozprostřít nad sebou jako deštníky. Přichází k národu trpaslíků, k národu obrů a tak dále. Mnoho takových dobrodružství zmiňuje tato „pověst“ ve spojení s křižáckou výpravou vévody Arnošta. „Pověst“ přitom neumožňuje čtenáři, aby cítil přiměřeným způsobem, že všude, kde se objevují imaginace, jde o změnu orientace a její obrat k duchovému světu; pomocí obrazů tady vyprávění líčí věci, které se odehrávají v astrálním světě a které nějak souvisí s vůlí a osudem pozemšťanů.

Tak je tomu s krásnou pověstí „O Rolandovi“ oslavující výpravu Karla Velikého do Španělska proti pohanům. Tam se dokonce mluví - v názvu - o tom, že slunce, aby Karel Veliký mohl dosáhnout

102

nout jistého cíle, o nějž usiloval, se zarazilo ve svém oběhu, takže jeden den byl tak dlouhý jako jinak dva dni.

A v pověsti „O Nibelunzích“ vidíme, jak podoba, v níž se udržela v severských zemích, uchovává pohled do duchovna v čistší formě, kdežto ve střední Evropě se její imaginace blíží zřetelně fyzickému životu. V severské podobě pověsti je vyjádřeno, že se imaginace vztahují na „astrální svět“; ve středoevropské verzi Písně o Nibelunzích sklouzávají do okruhu vnímání světa fyzického.

Také imaginace objevující se v pověsti o vévodovi Arnoštovi se ve skutečnosti nakonec vztahují na to, co její postavy prožívají *mezi* zkušenostmi ve fyzické sféře v „astrálním světě“, jemuž člověk přináleží právě tak jako fyzickému.

Když na to všechno zaměříme duchovní pohled, víme, jak vstup do věku vědomí představuje postupné vyrůstání z vývojové fáze, ve které by luciferské mocnosti zvítězily nad lidstvem, nebýt toho, že lidská bytost do sebe přijala v duši uvědomující s její silou intelektu- ality nový vývojový prvek. Duše uvědomující brání onomu zaměření na duchový svět, které by chtělo člověka strhnout na bludnou dráhu; pohled člověka je obrácen do fyzického světa. Všechno, k čemu dochází v uvedeném směru, vymaňuje lidstvo z matoucí luciferské moci. Přitom je Michael už činný pro lidstvo z duchového světa. Z nadmyslna připravuje své pozdější dílo. Dává lidstvu podněty, které uchovávají někdejší poměr k božskému duchovému světu, aniž toto uchovávání nabývá luciferského rázu.

Potom, v poslední třetině devatenáctého století, proniká Michael s onou činností, kterou konal od patnáctého až do devatenáctého století z nadmyslna jako činnost přípravnou, do samotného fyzického světa Země.

Bylo třeba, aby lidstvo po určitou dobu procházelo duchovním vývojem, při němž se oprostovalo od poměru k duchovému světu, který hrozil nabýt nemožné podoby. Michaelovým posláním pak tento vývoj dostává směr navracející lidstvo v jeho dějinném postupu zase do poměru k duchovému světu, který je pro ně blahodárný.

Tak stojí Michael svou působností mezi luciferským *obrazem světa* a ahrimanským *světovým rozumem*. Obraz světa se u Michaela mění v *kosmické zjevení* prodchnuté moudrostí, které ve světovém rozumu odhaluje *kosmickou působnost bohů*. V této *kosmické působnosti* žije starost Kristova o lidstvo; tato působnost se tak může lidskému srdci odhalit z Michaelova *kosmického zjevení*.

(Druhá a třetí rozprava budou následovat.)

V Goetheanu, 23. listopadu 1924.

Další vůdčí myšlenky pro Anthroposofickou společnost, rozesílané z Goetheana

(S odkazem na výše uvedené vylíčení první rozpravy: Jak Michael připravuje své poslání na Zemi)

1. Před rozbřeskem věku vědomí (patnácté století) v soumraku věku duše rozumové (duše hlubšího cítění) předchází zvýšená působnost luciferská, která také ještě pokračuje po nějakou dobu ve věku duše uvědomující.

2. Tato luciferská působnost by chtěla neoprávněně zachovat staré formy obrazného představování světa a zdržovat člověka od toho, aby s pomocí intelektuality chápal fyzickou jsoucnost světa a vžíval se do ní.
3. Michael se spojuje s působením lidstva, aby samostatná intelektualita zůstala spjata s oním božským duchovým živlem, k němuž člověk odedávna náležel, aby však toto sepětí nemělo luciferský nýbrž právoplatný ráz.